

Een beetje verwarrend is die titel wel: 'De Nieuwe Stijl 1959-1966'. De Nieuwe Stijl was namelijk een tijdschrift dat in 1965 en 1966 verscheen. Als we de manier waarop de redacteuren en medewerkers van dat blad tegen de werkelijkheid aankeken 'de nieuwe stijl' noemen dan wordt

het verhaal wat duidelijker. Laten we het zo eenvoudig mogelijk houden. In 1957 traden Hans Sleutelaar en Cornelis Vaandrager toe tot de redactie van het Vlaamse avant gardeblad Gard Sivik. In 1959 zaten ze zo vast in het zadel dat de Vlamingen praktisch niets meer te zeggen hadden. Er

gingen meer Nederlandse dichters meewerken. Vanaf die tijd werd de Nieuw Realistische literatuur gevestigd. De wereld moest 'cool' benaderd worden. Als strenge onderzoekers isoleerden de dichters stukjes uit de werkelijkheid. Alles was materiaal voor poëzie, een van

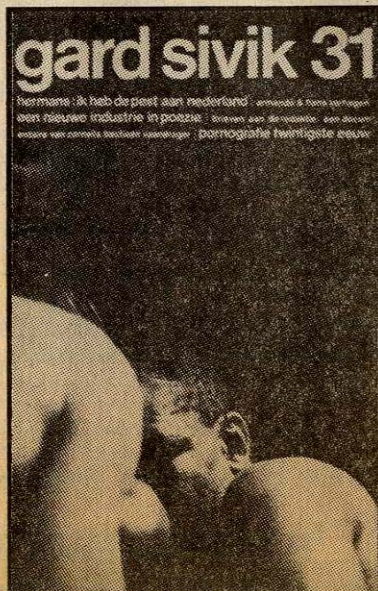
hen sprak daarom ook van de 'democratisering' van de dichtkunst. Ongeveer vanuit dezelfde gedachtengang was een aantal schilders actief, zij vormden de Nulbeweging. In 'de nieuwe stijl' kwamen deze twee groepjes bij elkaar.

Het persoonlijke zit in ieder ding

Uit de interviews die Martin Bril met de literaire redacteuren van De Nieuwe Stijl maakte, blijkt dat de verhoudingen niet verstoord werden door animositeit. Ieder had zijn eigen rol en verder gingen ze zeer vriendschappelijk met elkaar om. Zo was Hans Sleutelaar de grote organisator en zo nu en dan de strenge editor. Diana Stigter en Pietje Tegenbosch interviewden de Nul-kunstenaars Jan Hendrikse, Henk Peeters, Jan Schoonhoven en Armando. De laatste was ook al door Bril geïnterviewd maar dat komt, omdat hij zowel dichter als schilder is.

Nieuwe haring

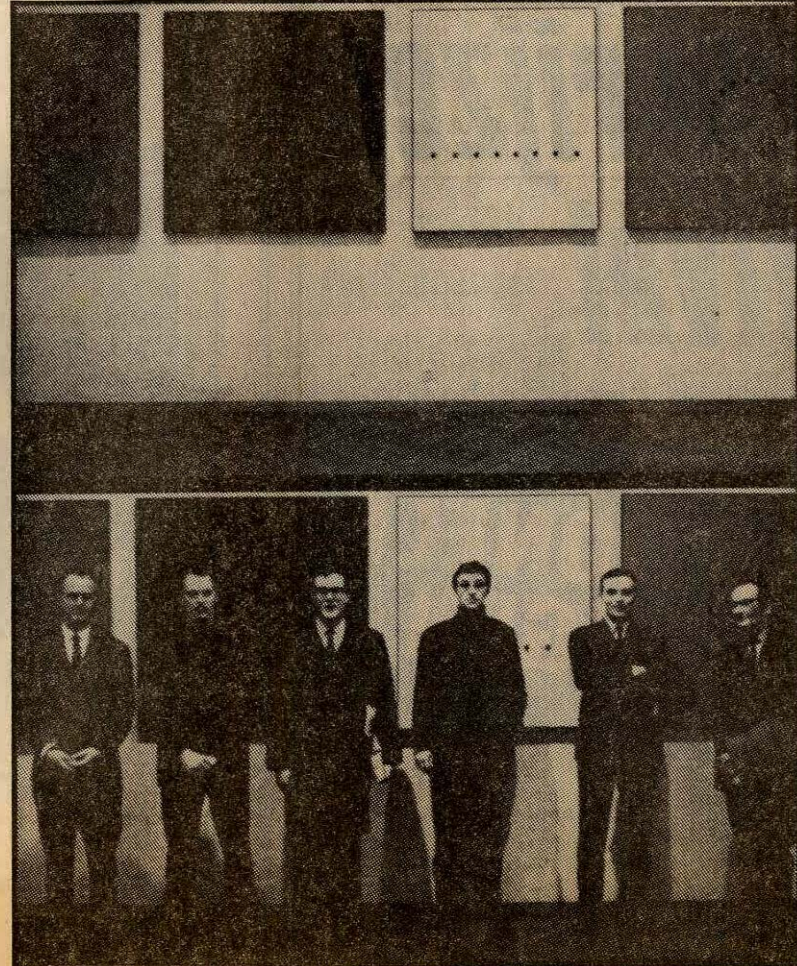
Armando was de spil. Hij haalde als kunstredacteur van de Haagse Post Hans Sleutelaar en Hans Verhagen binnen. Cherry Duyns, redactieassistent van Gard

Vijftigers uitgelegd maar het is aannemelijker dat hiermee werd aangegeven dat de literatuur niet meer beperkt hoefde te blijven tot de veilige snelheid van de bebouwde kom. Alles kon materiaal voor kunst zijn, vooral het snelle en gevaarlijke leven boven de 50 km per uur. Een jaar later verscheen De Nieuwe Stijl. Alle Vlamingen waren eruitgegooid. Uit de samenstelling van de nieuwe redactie bleek de hechte samenwerking tussen de Nul-kunstenaars en de Nieuw-Realistische dichters: Armando, Henk Peeters, Hans Sleutelaar, Cornelis Bastiaan Vaandrager en Hans Verhagen.

Wat wilde De Nieuwe Stijl bereiken en wat is uiteindelijk bereikt? Dat zijn de vragen die centraal hebben gestaan in het gevarieerde boek dat Sjoerd van Faassen en Hans Sleutelaar nu samen gesteld hebben. Uit de poëzie, de

paalde aspecten van de werkelijkheid bestond was het voor de harde werkelijkheid: geweld, snelheid, ziekte en dood. De Nieuwe Stijl heeft zo'n brede en zo'n voor de hand liggende invloed gehad dat bijna niemand die invloed meer aan De Nieuwe Stijl toekent. Armando, Sleutelaar, Vaandrager en Verhagen droegen ideeën met zich mee die nu ook door postmodernistische schrijvers worden verkondigd. Zij waren met hun koele (cool) registrerende en niet veroordelende blik echter veel duidelijker, zij accepteerden de wereld zonder onderscheid te maken tussen belangrijk en onbelangrijk. De werkelijkheid werd in haar geheel als belangrijk geannexeerd. Zij waren pre-modernisten in een onopvallend zwart kostuum. Ze mengden zich anoniem onder de mensen om daar objectief verslag van te doen.

De Nieuwe Stijl in 1965. Van links naar rechts Henk Peeters, Armando, Cornelis Bastiaan Vaandrager, Hans Verhagen,

Sivik en later van De Nieuwe Stijl, zat er al op een bescheiden plaats zoals hij in een mooi geschreven terugblik uitlegt. 'Ik heb een belangrijke opdracht voor je, zei Armando,' zo schrijft Duyns. 'Maar ik weet niet of je zoiets al aan kan, voegde hij er nadenkend aan toe.' De jonge Duyns wilde dolgraag iets voor de kunstredacteur doen. 'Wat dan?', vroeg ik. 'Wat is het dan?' 'Ik heb trek in nieuwe haring, haal er even twee.'

De redactie van Gard Sivik bestond uit Gust Gils, Hugues Pernath, Paul Snoek, Tone Brulin, Simon Vanloo en Herman Denkens. Gard Sivik belichaamde zo'n beetje de tweede generatie van de experimentele dichtkunst in Vlaanderen totdat de Nederlanders Hans Sleutelaar en Cornelis Vaandrager tot de redactie toetraden. Dit illustere duo nam

'Tijdschrift voor nieuwe lezers.'

zoals gezegd de macht over. Het begon ermee dat het redactiesecretariaat naar Rotterdam, bij Sleutelaar thuis, werd verhuisd. En langzamerhand werd iedereen die hen niet zinde eruitgegooid.

Hoewel op de tentoonstelling over De Nieuwe Stijl die nog tot eind maart in het Letterkundig Museum te zien is, een dummy ligt van Gard Sivik nr. 34, was het drieëndertigste nummer het laatste. Het omslag was gesierd met het verkeersbord waarop 50 doorgestreept staat. Literatuurhistorici hebben dit altijd als een symbolische verwerping van de

Armando voor zijn wand met autobanden op de eerste Nul-tentoonstelling in het Stedelijk, april 1962.

prozatekst en de beeldende werken spreekt een absoluut verbod op hiërarchie van de werkelijkheid. Alles is de moeite waard.

Ready made

Armando denkt nog steeds dat hij de uitvinder is van ready made in de literatuur. Hij was zeker niet de eerste, maar hij heeft het isoleren van stukjes tekst, gekozen uit de dagelijkse werkelijkheid, wel gangbaar gemaakt in de Nederlandse literatuur. Zijn 'agrarische cyclus' bijvoorbeeld is opgebouwd met stukjes tekst uit folders van landbouwmachines. De eerste regels gaan als volgt:

1. HKX 410 harkt, keert en spreidt niet alleen hooi, ook groenvoeder, gewassen zoals bijv. lucerne en klaver.

Als er al een voorkeur voor be-

hoe dat in zijn werk ging is in de interviews na te lezen. Vaandrager werkt nog steeds op dezelfde manier: „Ik bekijk het van alle kanten. Alle aspecten. Het is een dagtaak. Research plegen, detectivewerk.”

Directeur

Uit het interview met Verhagen blijkt dat Hans Sleutelaar met directeur werd aangesproken. Zelfs over de bakkebaarden van Verhagen werd serieus gesproken: „Directeur, moeten die er niet af.” Armando had ook bakkebaarden maar Armando, ja, dat was Armando. Volgens Verhagen heeft Armando op twaalf-, dertienjarige leeftijd een Duitse soldaat vermoord. Dat legde natuurlijk wel enig gewicht in de schaal. Zo genivelleerd was de werkelijkheid nou ook weer niet.

'De Nieuwe Stijl 1959-1966' is een aantrekkelijk boek. Voor een deel is het een bloemlezing uit Gard Sivik en De Nieuwe Stijl, er staan serieuze artikelen van kunst- en literatuurhistorici in, Dirk van Weelden legt uit waarom De Nieuwe Stijl zo belangrijk voor hem en Bril is geweest, verder veel foto's, lezingen, manifesten en in kleur afgedrukte kunstwerken.

Het belang van 'De Nieuwe stijl'? Dat hangt ervan af waar je belang aan hecht. Als je van het seriële houdt, van de zich oneindig herhalende witte reliëfs van Jan Schoonhoven bijvoorbeeld, of van de door Henk Peeters geïsoleerde watten of in serie opgehangen waterzakjes, dan is het belang vanuit beeldend opzicht groot geweest. Toch is wellicht het belang voor de literatuur groter. Het was nog nooit eerder in de poëzie voorkomen dat werkelijk alles in aanmerking kwam om over te schrijven. In het tweede nummer van De Nieuwe Stijl staat de volgende tekst op een verder witte pagina.

Hans Sleutelaar en Jan Schoonhoven. Op de achtergrond Nulwerken van Armando.

*Literatuur
Het valt op dat Anna Blaman steeds meer op Gerrit Kouwenaar gaat lijken.*

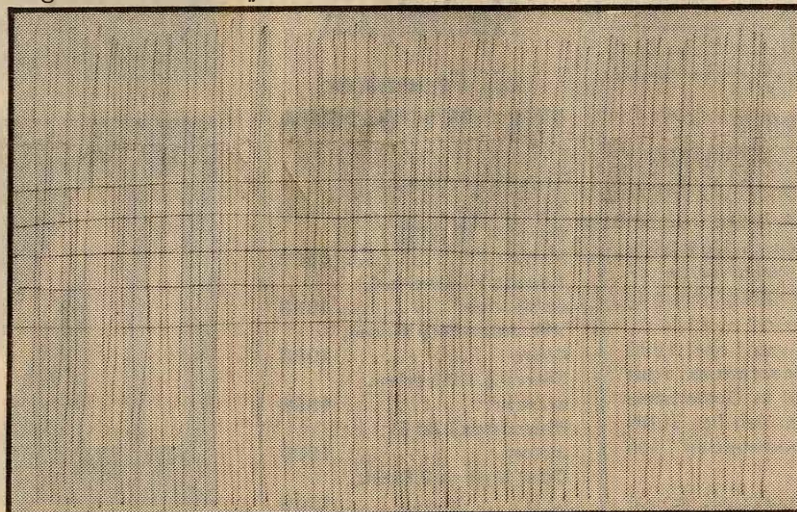
Het lijkt wel of de anonieme maker zelf verbaasd was dat een dergelijke observatie voortaan kunst genoemd mocht worden. Hans Sleutelaar zegt ergens dat het de overtuigingskracht op het publiek is die bepaalt of iets als kunst geaccepteerd wordt. Zonder de groepsvorming rondom De Nieuwe Stijl was die overtuigingskracht voor dit soort literatuur er nooit geweest. Maar misschien is het grootste belang wel gelegen in de journalistiek. Betty van Garrel beschrijft hoe ze door Armando voor de Haagse Post overal op af werd gestuurd om objectief rond te kijken. 'Dat kunst een esthetische ontroering over de onaanzienlijke bijprodukten van de werkelijkheid teweeg kon brengen, was een geheel nieuwe, opwindende ervaring.' Dat ging dan nog over de kunstjournalistiek

maar onder invloed van Armando c.s. werd er journalistiek gemaakt waarbij de persoonlijke inslag bijna helemaal verdween. De feiten deden het werk. Een interview met Hitlers favoriete beeldhouwer Arno Breker werd zakelijk gebracht. De lezer moest zelf het oordeel vellen, als hij dat nodig achtte. Later werd de hele VPRO-journalistiek op deze leest geschoeid.

De directeur blijft nog altijd op de achtergrond. Hoe minder hoe meer. Hij heeft wel de meest vleugelde woorden van een tijdperk bedacht, dat wil zeggen geïsoleerd uit een voordracht van Hitlers propagandachef J. Goebbels en vervolgens iets gevarieerd: 'Wollt ihr die totale Poësie?'

HANS RENDERS

De Nieuwe Stijl 1959-1966. Samenstelling Sjoerd van Faassen en Hans Sleutelaar. Uitgeverij De Bezige Bij, 312 blz., f 55. Tentoonstelling De Nieuwe Stijl in het Letterkundig Museum te Den Haag tot eind maart.

Tekening van Jan Schoonhoven, 1962.